

**ՀՀ կենտրոնական բանկի եզրակացությունը
«ՀՀ 2016 թվականի պետական բյուջեի կատարման տարեկան
հաշվետվությունը հաստատելու մասին»
Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի վերաբերյալ¹**

2016 թվականին տնտեսական ակտիվությունը դանդաղել էր՝ պայմանավորված գյուղատնտեսության և շինարարության ճյուղերի իրական ծավալների նվազումներով: Տարվա արդյունքում տնտեսական աճը կազմել է 0,2 տոկոս՝ նախորդ տարվա 3,0 տոկոսի և տարվա համար կանխատեսված 2,2 տոկոս ցուցանիշի դիմաց: Այդուհանդերձ, դրական զարգացումներ են արձանագրվել արդյունաբերության և ծառայությունների ճյուղերում, որոնց իրական աճը կազմել է համապատասխանաբար՝ 5,1 և 4,1 տոկոս: ՀՀ տնտեսության ակտիվության դանդաղումը հիմնականում պայմանավորված էր վերջին տարիների ընթացքում ներքին և օտարերկրյա զուտ ներդրումների կրճատմամբ, պղնձի և այլ հանքահումքային ապրանքների միջազգային գների նվազմամբ, ՌԴ-ից դրամական փոխանցումների նվազման հետևանքով տնային տնտեսությունների տնօրինվող եկամուտների կրճատման ազդեցությամբ: Նման միջավայրում շարունակվել է մասնավոր ներդրումների նվազումը, մինչդեռ մասնավոր սպառման մասով նկատվել են աճի վերականգնման միտումներ²:

Հարկ է նշել, որ երկրորդ եռամսյակից սկսած նկատվել են համախառն պահանջարկի որոշակի վերականգնման միտումներ, ինչը արագացել և կայունացել է չորրորդ եռամսյակում՝ դրսևորվելով մասնավոր սպառման աճի համեմատաբար բարձր մակարդակի ձևավորմամբ և մասնավոր ծախսումների նախորդ տարվա նույն եռամսյակի նկատմամբ նվազման տեմպի կրճատմամբ: Այսպես, ողջ 2015 թվականի ընթացքում արձանագրվել է մասնավոր սպառման նվազում, որից հետո՝ միայն 2016 թվականի երկրորդ եռամսյակից սկսած նկատվել է մասնավոր սպառման դանդաղ աճ, իսկ տարվա չորրորդ եռամսյակում աճը նախորդ տարվա նույն եռամսյակի նկատմամբ կազմել է 2,9 տոկոս:

Համախառն պահանջարկի բարելավման նման զարգացումները պայմանավորված էին տնտեսական ակտիվության աճի վերականգնմանն ուղղված՝ ՀՀ կառավարության կողմից իրականացված հարկաբյուջետային ընդլայնող քաղաքականությամբ, ինչպես նաև ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից դեռևս 2015 թվականի վերջից սկսված և շարունակական բնույթ կրող դրամավարկային պայմանների թուլացմամբ՝ ուղեկցվելով ցածր գնաճի պայմաններում եկամուտների գնողունակության պահպանմամբ:

Ցածր գնաճային միջավայրը նպաստել է գնաճային սպասումների նվազմանը, որն էլ արտացոլվել է շուկայական տոկոսադրույքների մակարդակում. նվազել են

¹ Սույն փաստաթղթում բերված թվային տվյալները վերցված են ՀՀ 2016 թվականի պետական բյուջեի կատարման տարեկան հաշվետվությունը հաստատելու մասին» ՀՀ Ազգային ժողովի որոշման նախագծից, որը ՀՀ կառավարության կողմից ս/թ ապրիլի 20-ին հավանության է արժանացել:

² 2016 թվականին ՀՀ մասնավոր ներդրումները նվազել են 12,1 տոկոսով նախորդ տարվա 2,4 տոկոսի, իսկ մասնավոր սպառումն աճել է 1 տոկոսով նախորդ տարվա 7,9 տոկոս նվազման դիմաց:

ինչպես պետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը, այնպես էլ վարկավորման տոկոսադրույքները: Իսկ հարկաբյուջետային ընդլայնող քաղաքականությունն իրականացվել է և՛ պետական սպառման, և՛ պետական կապիտալ ներդրումների աճի ապահովման ուղղությամբ, որի արդյունքում 2016թ. պետական բյուջեի պակասուրդը ՀՆԱ-ում 2.0 տոկոսային կետով գերազանցել է տարվա համար ծրագրված մակարդակը և 0.7 տոկոսային կետով՝ նախորդ տարվա ցուցանիշը:

Ստեղծված իրավիճակում, թեև մասնավոր ծախսումներով պայմանավորված ներքին պահանջարկի նվազումը նախորդ տարվա նկատմամբ էապես մեղմվել է (2015 թվականի՝ 5,5 տոկոս նվազման դիմաց այն կազմել է 0,4 տոկոս), 2016 թվականի տնտեսական աճին շարունակել է հիմնական նպաստումն ունենալ զուտ արտահանումը՝ ի շնորհիվ ներմուծման նկատմամբ արտահանման զգալի առաջանցիկ աճի: Արդյունքում ապահովվել է երկրի արտաքին հաշվեկշռվածությունը՝ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը պահպանվել է նախորդ տարվա նույն՝ ՀՆԱ-ում 2.7 տոկոս մակարդակում: Այսպիսով, տարվա ընթացքում տնտեսական աճի հիմնական շարժիչ ուժերը եղել են ծառայությունները և արդյունաբերությունը, իսկ ամբողջական պահանջարկի տեսանկյունից՝ սպառման և արտահանման բարելավումը:

Ինչպես արդեն վերևում նշել ենք, տարվա ընթացքում տնտեսության թույլ ակտիվությունը խթանելու նպատակով ՀՀ կառավարությունն իրականացրել է խթանող հարկաբյուջետային քաղաքականություն, որը ձևավորվել է թե՛ ծախսերի, թե՛ եկամուտների համախառն պահանջարկի վրա ունեցած ընդլայնող ազդեցության դրսևորումներով: Այսպես, հարկաբյուջետային ազդակի գնահատված ցուցանիշը եղել է դրական: Ընդլայնող հարկաբյուջետային քաղաքականության արդյունքում ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդը 54 տոկոսով գերազանցել է տարվա համար կանխատեսված մակարդակը, որի պարագայում պակասուրդ/ՀՆԱ ցուցանիշը կազմել է 5.5 տոկոս: Բնականաբար, պակասուրդի նման աճը անդրադարձել է ՀՀ պետական պարտքի վրա և ՀՆԱ կանխատեսվածից ցածր մակարդակի ձևավորման պայմաններում հանգեցրել է պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշի զգալի աճի և կազմել ՀՆԱ-ի 56,7 տոկոսը: Այս պարագայում հետագա հարկաբյուջետային քաղաքականությունը սահմանափակված է պետական պակասուրդի հարկաբյուջետային կանոնով, որը կարևոր է պետական պարտքի կառավարելիությունը պահպանելու և կայունությունն ապահովելու տեսակետից:

Անդրադառնալով գնաճին, նշենք, որ 2016թ. ընթացքում գնաճը պահպանվել է ցածր մակարդակի վրա և ԿԲ կանխատեսումներից ցածր է գտնվել: Վերջինիս մեծապես նպաստել էր միջազգային ապրանքային շուկաներում պահպանվող գնանկումային միտումների ազդեցության փոխանցումը ներքին գների վրա, դրամական փոխանցումների նվազման շարունակումը և պարենային ապրանքների գների ցածր մակարդակների ձևավորումը: Ցածր գնաճային միջավայրը գնահատելով՝ ԿԲ-ն տարվա ընթացքում շարունակել է ընդլայնողական դրամավարկային քաղաքականության իրականացումը: Ընդհանուր առմամբ, տարվա

ընթացքում վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքն իջեցվել է 2.5 տոկոսային կետով՝ և դեկտեմբերի վերջին սահմանվել **6.25%**: Նշված ժամանակահատվածում դրամավարկային պայմանների թուլացումն արտացոլվել է տոկոսադրույքների վարքագծում, որի մասին են վկայում քաղաքականության տոկոսադրույքի նվազմանը զուգընթաց շուկայական տոկոսադրույքների և պետական պարտատոմսերի եկամտաբերության նվազումը՝ կորի ողջ երկայնքով: Այսպես, 2016 թվականին տեղաբաշխված պետական արժեթղթերի միջին կշռված եկամտաբերությունը կազմել է 11,1 տոկոս՝ 2015 թվականի 14,6 տոկոսի դիմաց: Չորրորդ եռամսյակից համախառն պահանջարկը սկսել է վերականգնվել, ինչը նպաստել է գնանկումային միջավայրի չեզոքացմանը. արձանագրվել է 2.7% գնաճ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 1.9%-ի դիմաց, որի պարագայում 12-ամսյա գնաճը տարեվերջին կազմել է -1.1%:

ՀՀ տնտեսության թույլ ակտիվության պայմաններում, ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները և դրամաշնորհները նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճել են 0,3 տոկոսով, իսկ հարկերն ու տուրքերը՝ 1,1 տոկոսով՝ ապահովելով տարեկան ճշգրտված ծրագրի 92 տոկոսը: Հարկերի և տուրքերի աճին դրականորեն են նպաստել ներքին տնտեսությունից հավաքագրված հարկերը և բացասաբար՝ ներմուծման հարկերը: 2016 թվականին հարկային եկամուտների աճն ապահովվել է ուղղակի հարկերի հաշվին՝ պայմանավորված հիմնականում եկամտային հարկի, շահութահարկի, ակցիզային հարկի, շրջանառության հարկի, նպատակային սոցիալական վճարների աճով, իսկ ավելացված արժեքի հարկի, մաքսատուրքի ու բնապահպանական և բնօգտագործման վճարների գծով մուտքերը նվազել են:

2016 թվականին պետական բյուջեի հարկերի և տուրքերի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում փոքր-ինչ՝ 0,1 տոկոսային կետով բարելավվել է, թեև 0,6 տոկոսային կետով զիջել է տարվա համար կանխատեսված մակարդակը՝ կազմելով ՀՆԱ-ի 21.3 տոկոսը: Հարկային սահունության գործակիցը 2016 թվականին կազմել է 1.6՝ 2015 թվականի 0.1-ի դիմաց:

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի ծրագրված մակարդակի կատարման վերջին տարիներին արձանագրված համեմատաբար բարձր ցուցանիշի ապահովումը շարունակվել է նաև 2016 թվականին: Այսպես, 2016 թվականին ծախսերի ծրագրված մակարդակի կատարումը կազմել է ավելի քան 99 տոկոս, որն ուղեկցվելով ծախսերի անվանական մեծության 2,8 տոկոս աճով հանգեցրել է ՀՆԱ-ի նկատմամբ ծախսերի 0,6 տոկոսային կետ աճի: Տարվա արդյունքում ընթացիկ ծախսերն աճել են 3.5%-ով, իսկ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի աճը կազմել է 1,7 տոկոս:

Այսպիսով, 2016 թվականի ընթացքում տնտեսական թույլ ակտիվության բացասական հետևանքները մեղմելուն ուղղված ՀՀ պետական բյուջեի ծրագրված ծախսերի համեմատաբար բարձր կատարողականի և ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների ծրագրված մակարդակի ավելի ցածր կատարողականի պայմաններում

ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդը կազմել է 278 մլրդ դրամ՝ տարեկան ճշտված ծրագրով նախատեսված 180 մլրդ դրամի դիմաց: Ընդ որում, ՀՀ պետական բյուջեի պակասուրդի ծրագրված մակարդակի գերազանցումը ֆինանսավորվել է պետական պարտատոմսերի տեղաբաշխումից, ինչպես նաև արտաքին վարկերի գծով տարվա համար նախատեսվածից ավելի ստացված միջոցների հաշվին:

Զգալիորեն փոխվել է պակասուրդի ֆինանսավորման աղբյուրների կառուցվածքը՝ ի հաշիվ ներքին աղբյուրների տեսակարար կշռի աճի: Այսպես, 2016 թվականին ֆինանսավորման ներքին և արտաքին աղբյուրների հաշվին ֆինանսավորվել է պակասուրդի համապատասխանաբար 38.6 և 61.4 տոկոսը, այն դեպքում, երբ 2015 թվականին այդ ցուցանիշները կազմում էին համապատասխանաբար՝ 4.7 և 95.3 տոկոս:

Պակասուրդի ֆինանսավորման ներքին աղբյուրների աննախադեպ մեծ աճի ձևավորմանը նպաստել է նաև դրամավարկային ընդլայնողական քաղաքականության հետևանքով տարվա ընթացքում բանկային համակարգում ձևավորված ավելցուկային իրացվելիության էական աճը, որն ուղեկցվելով տոկոսադրույքների նվազմամբ, զգալի պահանջարկ էր առաջացրել պետական պարտատոմսերի նկատմամբ: Արդյունքում, տարվա վերջի դրությամբ շրջանառության մեջ գտնվող պետական գանձապետական պարտատոմսերի ծավալը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 58.5%-ով կամ 187.6 մլրդ դրամով, տարվա համար ծրագրված 42,0 մլրդ դրամի դիմաց: 2016 թվականին ներքին պետական պարտքը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները հետևյալն են. շրջանառության մեջ եղած պետական գանձապետական պարտատոմսերի եկամտաբերությունը կազմել է 13.15%՝ 2015 թվականի 13.99%-ի դիմաց, պարտքի ժամկետայնությունը՝ 2208 օր (2015թ.՝ 2065 օր), մարման բեռի բաշխվածությունը մինչև 2036 թվականն է:

Ընդ որում, 2016 թվականի դեկտեմբերին՝ նախորդ տարվա դեկտեմբերի նկատմամբ կարճաժամկետ պարտատոմսերի եկամտաբերությունը նվազել է շուրջ 5,0 տոկոսային կետով՝ կազմելով միջինը 6,9 տոկոս, միջնաժամկետ պարտատոմսերինը՝ 5,4 տոկոսային կետով՝ կազմելով միջինը 10,1 տոկոս, իսկ երկարաժամկետ պարտատոմսերինը նվազել է 3,7 տոկոսային կետով և կազմել միջինը 12,9 տոկոս:

Ամփոփելով նշենք, որ տնտեսական աճի բարձր տեմպերի վերականգնման և պարտքի արդյունավետ կառավարման քաղաքականության շարունակականության պահպանմանն ուղղված 2016 թվականի հարկաբյուջետային քաղաքականության ծրագրերի, և դրանք դրամավարկային քաղաքականության հետ կոորդինացված իրականացման շարունակականության ապահովման պայմաններում հնարավոր կլինի նախապայմաններ ստեղծել տնտեսական աճի կայունացման համար: Միևնույն ժամանակ, ելնելով երկարաժամկետ հորիզոնում բարձր և կայուն տնտեսական աճի հիմքերի ապահովման առաջնահերթությունից՝ այսուհետ առավել կարևորվում է ներդրումների խթանման և կառուցվածքային բարեփոխումների իրականացման

ուղղությամբ ՀՀ կառավարության ծրագրերի հետևողական և արդյունավետ
իրականացումը: